

چکیده

مردم ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) برای برپایی حکومت اسلامی قیام کردند. امروز در دنیا گفتمان غالب دموکراسی است و به این منظور ماهیت حکومت ایران، جمهوری اسلامی شد که از لحاظ شکلی دموکراسی و از لحاظ محتوا اسلامی است. با توجه به بی‌تجربه بودن کشورهای اسلامی در دموکراسی نظام‌های حاکمیتی غربی برای اجرای دموکراسی پذیرفته شد. برای اسلامی کردن آن ولی فقیه در رأس و شورای نگهبان ناظر بر مصوبات مجلس شورای اسلامی شد. حال بعد از حدود چهار دهه ضروری است در ساختارهای حاکمیتی بازنگری شود و در صورت وجود ایراد نظامی مبتنی بر دین و متناسب با شرایط مکان و زمان برای اجرای قوانین دینی که در رأس آن ولی فقیه در زمان غیبت قرار دارد طراحی شود.

در این پژوهش مبتنی بر مبانی دینی، خصوصیات حکومت اسلامی و شرایط روز مدلی برای اجرای حکومت دینی مبتنی بر ولایت فقیه ارائه شده است. از روش تحلیل محتوا برای به دست آوردن مبانی‌ای که در طراحی ساختارهای حاکمیتی به آن توجه شود استفاده شده است. برای یافتن ویژگی‌های حکومت دینی (اسلامی) پرسش‌نامه‌ای بین 30 نفر از خبرگان مدیریتی و دینی که به صورت گلوله برفی انتخاب شدند توزیع و با استفاده از ای‌اچ‌پی تحلیل و رتبه‌بندی شد. برای تحقق این ویژگی‌ها با توجه به مبانی دینی و ویژگی‌های مردم نظامی طراحی شد که با مصاحبه با ده نفر از خبرگان مدیریتی و دینی اصلاح شد.

کلید واژه:

حکومت دینی، ساختار حکومت دینی، مدیریت شهری، مدیریت محله، ولایت فقیه.

مدلی برای تغییر ساختارهای حاکمیتی
برای اجرای حکومت دینی مبتنی بر
ولایت فقیه

سید حاتم مهدوی نور (نویسنده مسئول)

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر

ری (یادگار امام خمینی) گروه معارف

اسلامی، تهران، ایران

مقدمه

ماهیت حکومت ایران دینی است و انتظار می‌رود که نظام‌های حاکمیتی آن دینی باشد. بعد از انقلاب اسلامی که به رهبری امام خمینی (ره) به پیروزی رسید ولایت فقیه در رأس امور قرار گرفت ولی نظام‌های حاکمیتی بدون توجه به شرایط کشور و مردم از غرب به عاریت گرفته شد و برای آن که به آن رنگ و بوی اسلامی بدهند بعضی نهادهای دیگر مانند شورای نگهبان و نماز جمعه به این ساختارها اضافه شد؛ اما بعد از قریب به 40 سال از پیروزی انقلاب اسلامی ساختار ایجاد شده قابلیت اجرای نظام اسلامی را ندارد. شاهد مدعا هم وجود اموری است که با روح اسلام در تضاد است. برای نمونه وجود بانکداری ربوی [1]، پایین آمدن بهره‌وری در کشور [2]، میزان بالای پرونده‌های قضایی [3]، صعود رتبه ایران از نظر فساد اداری [4]، مصرف بیش از اندازه منابع، حقوق‌های نجومی و اختلاس‌های مکرر و ... نمونه‌هایی از مواردی است که با روح اسلام ناسازگار است. برای رفع این همه منکر باید اقدامی انجام شود که این کار امر به معروف و نهی از منکر نام دارد.

امر به معروف و نهی از منکر سه مرحله قلب و زبان و عمل دارد. در مرحله قلب باید شخص از منکر تنفر و انزجار داشته باشد [5]. بعد از آن که انسان در قلب خود، از عملی متنفر شد، برای خیرخواهی باید فرد را با زبان امر به معروف و نهی از منکر کند. متأسفانه مرحله عملی امر به معروف و نهی از منکر، نزد اغلب مردم یعنی مرحله

ضرب و جرح طرف مقابل. اگر در مرحله زبانی که به طور عموم با بدترین لحن‌ها و از موضع قدرت بیان می‌شود، فرد از عمل خود دست برنداشت، به طور معمول در مقابل آن‌هایی که احساس قدرت می‌شود، می‌توان وارد مرحله عملی شد و با زور طرف مقابل را از کارش بازداشت؛ اما باید توجه کرد که مرحله عملی خود به دو مرحله تقسیم می‌شود:

1. ایجاد زیرساخت‌های لازم انجام معروف و ترک منکر. در مرحله نخست باید زیرساخت‌های انجام معروف و ترک منکر فراهم شود. این کار به طور معمول بر عهده حکومت و اهل قدرت در محدوده قدرتشان است.

2. برخورد قضایی با از حدگذرندگان. در مرحله دیگر، بعد از آن که زیرساخت‌ها آماده شد و با منطق قوی فرد امر به معروف و نهی از منکر شد، اگر کسی باز هم مرتکب منکر شود یا معروفی را ترک کند، آن گاه می‌توان گفت در دل چنین فردی مرض است و زیاده‌خواهی وی باید محدود شود. در این مرحله، نوبت به اقدام عملی علیه فرد می‌رسد [6].

برای اجرای احکام دینی در جامعه نخست باید ساختارهای مناسب ایجاد شود؛ تا این ساختارها مردم را به انجام معروف و ترک منکر هدایت کنند. متأسفانه از اول انقلاب تاکنون بر افراد صالح تأکید داشته‌ایم و کمتر بر نظام اداری صالح تأکید کرده‌ایم. نظام‌های اداری هم باید صالح باشند و قابلیت اجرای احکام دینی را داشته باشند و گرنه نمی‌توان انتظار انجام معروف و ترک منکرها را داشت. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی مدظله العالی بر نظام‌سازی تأکید فرموده‌اند و آن‌را از ضروریات جمهوری اسلامی دانسته‌اند و حتی ولایت مطلقه فقیه را به معنای انعطاف‌پذیری دستگاه ولایت می‌دانند و لازمه آن را تحول مجموعه دستگاه‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر که رهبری در رأس آن‌ها قرار دارد به طور دائم با انتخاب آنچه درست‌تر و کامل‌تر است می‌دانند [7]؛ یعنی در نظام حکومت اسلامی باید همیشه در حال اصلاح برای رفع عیوب باشد. در این پژوهش نظامی برای اجرای حکومت دینی مبتنی بر ولایت فقیه برای اجرا در کشور ایران با ویژگی‌های خاص مردم و شرایط روز که عیوب ساختار فعلی را ندارد پیشنهاد می‌شود.

1. مروری بر تاریخچه بحث

در مورد نظام حکومت دینی تحقیقات زیادی انجام شده است که در آن دین نقشی ندارد اما در مورد نظام حکومت دینی که چند پژوهش انجام شده است:

یکی از پژوهش‌هایی که به ساختار حکومت کالبدی و اجرایی حکومت اسلامی پرداخته است، کتاب نظام حکومت اسلامی ساختار تشکیلاتی و اجرایی [8] است. کتاب ظهور حکومت اسلامی را در 5 دوره می‌داند و دوره زندگی پیامبر در مدینه را مرحله گسترش نظام اسلامی می‌داند و بر اساس حکومت پیامبر در مدینه نظامات شهری را استنباط می‌کند.

از نظر ایشان هدف از ایجاد نظام‌های حکومتی هم، برپایی نظام جانشینی الهی در زمین است. یعنی نظام و سازمان متشکل و جامع و برنامه‌ریزی شده‌ای که بر محور خلیفه برگزیده خدا در زمین شکل بگیرد و به تدبیر امور مخلوقات زمین و علی‌الخصوص جامعه انسانی می‌پردازد. چون مقام خلافت انسان مقام جانشینی الهی است و مقام جانشینی وقتی تمام می‌شود که خلیفه و جانشین به تمام معنا و با همه تجلی وجودیش نمایانگر مستخلف خود باشد پس خط ظهور این مقام در تاریخ بشر قطعاً در مسیر خط ظهور انسان‌های کامل است. یعنی خط ظهور انبیاء و اولیاء به منزله خط ظهور نظام خلافت و ولایت الهی در زمین است. در جامعه الهی سه عنصر نقش اساسی بازی می‌کنند که عبارتند از: ولی به عنوان نقش محوری، دین به عنوان نقش زیربنایی و مردم به عنوان نقش اجرایی. از آیه 58 سوره مریم استنباط کرده است که دوره‌های ظهور حکومت اسلامی تا قبل از پیامبر خاتم صلی‌الله علیه و آله عبارتند از: ذریه آدم علیه‌السلام، کشتی نشینان نوح علیه‌السلام، ذریه ابراهیم علیه‌السلام، ذریه اسراییل (یعقوب) علیه‌السلام و پیامبر و ائمه علیهم‌السلام. هر گروه نسبت به گروه بعدی شمول دارد، پس با گفتن یک گروه نیازی به گفتن گروه دیگر نبود. پس نزول هدایت الهی مرحله‌ای انجام شده است. محقق برای شهر بر اساس حداقل فاصله میان دو نماز جمعه حداقل اندازه شهر و بر اساس شعاعی که شرکت در نماز واجب است حداکثر اندازه شهر را تعیین کرده است. حداقل فاصله میان دو نماز جمعه یک فرسخ یعنی حدود 62/5 کیلومتر است؛ در نتیجه حداقل شعاع یک شهر 81/2 کیلومتر است؛ چون تمام کسانی که در شعاع دو فرسخی نماز جمعه هستند موظفند در نماز شرکت کنند، در نتیجه حداکثر شعاع یک شهر 2 فرسخ 14/11 کیلومتر است. از نظر ایشان شهر به واحدهای همسایگی به نام محله تقسیم می‌شود و هر محله هم حول مسجد شکل می‌گیرد. هر محله حداکثر به اندازه 40 خانه از مسجد فاصله دارد. ایشان مطابق آیه 12 سوره مائده و آیه 60 سوره اعراف و همچنین 12 نفر بودن حواریون حضرت عیسی شهر را به 12 محله تقسیم می‌کند. در قسمت‌های بعدی به امور اجرایی در نظام اسلامی می‌پردازد و تقسیم‌هایی برای امور اجرایی قرار می‌دهد.

پژوهش دیگر کتاب دولت آفتاب [9] است که در شش بخش نوشته شده است در بخش نخست مفهوم دولت و حکومت را در چهارچوب مفهومی امام علی (ع) بررسی می‌کند. مفهوم دولت مفهومی است که در نهاد دولت نهفته است و در اندیشه سیاسی امام علی علیه‌السلام، دولت، نهاد دارنده قدرت است و حکومت سازمان و نهادی است که حق استفاده از قدرت و توانایی مذکور را دارد و والی مظهر این قدرت و مردم تحقق‌بخش آنند. اما آنچه در اندیشه امام مهم است این است که در مفهوم دولت به هیچ‌وجه سلطه و برتری‌جویی، تحکم و خودمحوری، قدرت‌طلبی و مکنت‌جویی راه ندارد. در اندیشه امام دولت ماهیتی الهی و مردمی دارد که رویی به حق و رویی به خلق دارد. هدف غایی دولت اسلامی تعالی انسان و جامعه است که در سخن امام این اهداف در مواضع متفاوت با

تعبیرهای مختلف بیان شده است که عبارتند از: اقامه حق و دفع باطل، تعلیم و آموزش مردمان، تربیت و رشد اخلاق و فضایل اخلاقی، ایجاد امنیت، بر پا داشتن حدود الهی، ایجاد عدالت، ایجاد رفاه و آسایش، ارشاد مردمان، احیای سنت‌های درست و درهم شکستن سنت‌های غلط و از بین بردن رسوم و عادات غلط، دادن سهم‌ها و توزیع عادلانه، آشکار نمودن اصلاح در زمین، ابلاغ موعظه، برپا ساختن نشانه‌های دین و افزایش درآمدها و تأمین همه نیازها به درستی. در یک کلمه هدف دولت اسلامی از دید امام علیه‌السلام برپا داشتن حق و از بین بردن باطل است و برقراری عدالت در همه وجوه آن نیز از مهمترین وجوه آن است. مشروعیت از جانب خدا و مقبولیت را از جانب مردم می‌داند. در اندیشه امام هیچ خطری برای جامعه اسلامی همچون خطر بر سرکار آمدن افراد فاقد اهلیت یا کم صلاحیت نیست. شروط زمامداران عبارتند از: عقل، خردمندی و درایت، علم، عدالت، قوت و آلوده نبودن به صفات ناپسند. که البته امام بر لزوم تقوا برای زمامداران و کارگزاران تأکید دارند. از نظر مؤلف مهمترین ویژگی که لازم است زمامداران به آن متصف باشند مردمی بودن، فروتنی در برابر مردم و پرهیز از امتیاز نسبت به مردم، پرهیز از فاصله گرفتن از مردم، پرهیز از تشریفات و شریک بودن در سختی‌های مردم و پرهیز از احتجاب است. در اندیشه سیاسی امام زمامداران باید پایبند اخلاق سیاسی باشند و البته دارای صراحت و صداقت. مهمترین اصول اداره امور عبارتند از: گشادگی سینه و پزیرفتی و بری بودن از تنگ نظری و کم ظرفیتی، عدالت در انتصاب اقتصادی، قضایی، نظارت و ... اصل رفق و مدارا، میانه‌روی، برپا داشتن حق، نظم و انضباط، مساوات، نفی سلسله، نفی استیثار، پایبندی به عهد و پیمان، پرهیز از شتاب‌زدگی و سستی، مشورت در امور و آینده‌نگری و عاقبت‌اندیشی. معیارهای امام برای گزینش مدیران ارشد به شرح زیر برمی‌شمارد: خیرخواهی، پاکدامنی، بردباری، پوزش‌پذیری، مهربانی با ناتوانان و شدت با قوی‌دستان، حسن سابقه پایداری در برابر مشکلات و ناملازمات، اصالت و صلاحیت خانوادگی، بزرگواری و بلند همتی، دلیری و رزم‌آوری، بخشندگی و مردم‌داری، سخاوتمندی و جوانمردی. معیارهای امام برای گزینش مسئولان دفتر عبارت است از: گزینش بهترین و شایسته‌ترین افراد، برخورداری از فضایل و مکارم اخلاقی، دوری از قرار گرفتن در مسوولیت‌های مهم، پرهیز از تخلف، پرهیز از بی‌توجهی به نامه‌ها و گزارش‌ها، توانایی در پیگیری و اجرای قراردادهای، توانایی رد فسخ و لغو آنچه لازم است، توان خودشناسی و جامعه‌شناسی. از جمله مهم‌ترین حقوق مردم بر زمامداران حق آموزش و تربیت است. در یک نظام اداری تأمین زندگی و امنیت کاری کارکنان از امور حیاتی آن نظام شمرده می‌شود. همچنین نظارت بر عملکرد کارگزاران و بازرسی امور و پیگیری کارهای انجام شده و انجام نشده و مسوولیت‌خواهی از اموری است که باید در هر سازمان به درستی انجام شود و به فرموده امام باید بازرسی به شیوه غیرمستقیم و غیرعلنی باشد و اینکه بازرسی کسانی ارزش دارد که اهل صداقت و راستی و وفاداری باشند و نیز آنانکه امین و مورد اعتمادند. تأکید روی حسابرسی و حساب‌خواهی و برخورد به تناسب خدمت و خیانت در پی نظارت و بازرسی از امور مهم است و این حسابرسی باید با دقت و شدت و بدون هیچ ملاحظه‌ای باشد. بررسی عملکرد کارگزاران و ارزشیابی ایشان و فرق گذاشتن بین نیک‌کردار و بدکردار از امور مهم در یک نظام اداری است و از جمله معیارهای مهم در ارزشیابی مدیران نظرخواهی از مردم و افراد تحت سرپرستی آنها است. از مهم‌ترین مختصات یک نظام اداری به‌سامان، قدردانی از کارگزاران کوشا و مجازات متعديان است. در رفتار کارگزاران با مردم امام تأکید بر حرمت مردمان دارند. چنانچه امام به مسئولان دریافت زکات فرمان می‌دهد که در رفتار خود چنین آدابی را رعایت کنند: مسلمانی را نترسانند، بدون اجازه بر کسی ورود نیابند، حقوق ایشان را پاس دارند، احترام‌های لازم را در بدو ورود به‌جای آورند، بر آنان سخت‌گیرند، آنان را در انتخاب سهم قابل پرداخت مخیر کنند. وظایف کارگزاران در رفتار با مردم عبارت است از: خود را به واقع خدمتگذار مردم دانستن، هدف وجودی خود را در مسوولیتی که دارند برای مردم دیدن، مدارا کردن با مردم و ملایمت نمودن در برخورد با ایشان، به کار گرفتن بهترین کلمات و زیباترین عبارات در برخورد با مردم، داشتن روحیهٔ استقبال در خدمتگزاری، انجام دادن امور و کارهای مردم با خوش‌اخلاقی و میل و علاقه، پذیرا بودن در شنیدن انتقاد و نصیحت مردم و استقبال از امر به معروف و نهی از منکر شنیدن، پرهیز از هر گونه رفتار غیر انسانی و خلاف کرامت عزت و حرمت مردم، پرحوصله بودن و بردبار بودن در برخورد با تقاضاها و نیازها و خواسته‌های مردم، پرهیز از حبس کارهای مردم، پرهیز از تأخیر در انجام کار مردم، خوشرویی و شاده‌رویی با مردم، پرهیز از هر گونه تبعیض در انجام امور و کارهای مردم، رعایت دقیق حقوق ارباب‌رجوع، پاسداری از عدالت و رعایت عدالت در رفتار با مردم و انجام کارهای ایشان، به تأخیر انداختن آنچه باید انجام شود، رعایت مساوات در آنچه باید مساوات داشته باشد، پیروی از قانون در رفتار با مردم و پرهیز از هر گونه خلاف و خلاف‌کاری، پیگیری کارهای مردم در جهت انجام گرفتن خواسته‌های حق آنان و برخورد صادقانه با مردم و پرهیز از هرگونه فریب‌کاری، پنهان‌کاری و دروغ‌گویی. از ویژگی‌های اساسی یک نظام اداری مطلوب دقت و سرعت در همه امور و رعایت انصاف است.

کتاب مبانی کلامی حکومت دینی [10] ضرورت حکومت و انواع حکومت‌ها را بیان کرده است. ماهیت حکومت دینی همان اعمال حاکمیت الهی است. منظور از حاکمیت خداوند، بروز اراده خداوند به وسیله پیامبران و عقول و وجدان‌های سلیم در جوامع بشری و اجرای آن به

وسيله خود انسان‌هاست. قانون‌گذاری در این نوع حکومت با استناد به قرآن ناشی از ولایت تشریعی خداوند است و در مواردی جزئی با اذن الهی بر عهده پیامبر اسلام قرار گرفته است. در حکومت دینی متصدیان مناصب اجرایی از طرف خداوند تعیین می‌گردند که این انتصاب الهی به دو گونه تحقق می‌یابد: انتصاب خاص و عام. قضاوت و داوری در این حکومت نخست از آن خداوند است و سپس از سوی او به هر که صلح بداند انتقال می‌یابد. شکل حکومت دینی تابع ماهیت آن است که کارشناسان در دوره‌های مختلف آن را در چهارچوب ثابت کلی دین ترسیم می‌کنند؛ لذا حکومت الهی ماهیت دینی دارد و می‌تواند در شرایط و مقتضیات خاص به هر یک از سه شکل کلی حکومت یعنی فردی، گروهی و جمعی درآید. شرایط حکومت دینی به شکل جمهوری اسلامی مبتنی بر نظام ولایت فقیه را: مردم آن آزادانه اسلام را برگزیده باشند؛ تصمیم‌گیری فقیه با مشورت مردم؛ قوانین به رهبری مردم اجرا شود، بر می‌شمارد. در بخش دوم که مبانی کلامی حکومت دینی است. با استناد به آیات قرآن به این پاسخ می‌رسد که: قلمرو دین گسترده است و تمام موضوعات مورد نیاز انسان را پاسخ می‌دهد و در هر موضوعی با توجه به هدف دین دخالت آن نیز متفاوت است و در موضوع سیاست و حکومت، دخالت دین در حد بیان اصول کلی و پاسخگویی به پرسش‌های اساسی حکومت است.

پژوهش دیگر پیامبران دولتمرد، پژوهشی درباره مدل‌های حکومت دینی در قرآن [11]، است که به سفارش دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی انجام شده است. در این پژوهش چهار مدل حکومت پیامبران که در قرآن به نوعی از آنان ذکری شده ارائه شده است (جدول 1) هر یک از حکومت‌ها برای اقتضائاتی شکل گرفته‌اند و از این رو نام خاصی به هر یک از آن‌ها داده است.

جدول (1). مدل حکومت پیامبران (دیباجی 1387)

ردیف	مدل حکومت	نام مدل	هدف
2	حضرت یوسف	اقتصاد مبتنی بر شناخت	عبور از بحران اقتصادی
3	حضرت موسی	کارآمد، مصلح و انقلابی	ایجاد دولت کارآمد و مقتدر با منطق اصلاح‌گرایی
4	حضرت طالوت، داوود و سلیمان	تعامل، عدالت و توسعه	تعامل، عدالت و توسعه تعامل: حضرت طالوت عدالت: حضرت داوود توسعه: حضرت سلیمان
5	حضرت پیامبر خاتم	جامع	ایجاد حکومت اسلامی به تمام معنا

از مراحل به حکومت رسیدن حضرت یوسف دو نتیجه می‌گیرند:

1. قرار گرفتن در جایگاه حاکمیت بعد از طی مراحل تکاملی ممکن است. یعنی حاکم حتما باید شرایط خاصی را واجد شود و امتحان خود را پس داده باشد. این صفات عبارتند از: قبول سختی‌ها؛ بر حذر بودن از شیطان؛ اعتقاد و اعتماد به ربوبیت خدا؛ شناخت عمل و انگیزه گفته‌ها.

2. مسیر حاکمیت دینی مسیر پر رنجی است و به راحتی حاکمیت دینی میسر نمی‌شود. در نتیجه برخورد با مجرمان مبتنی بر هدف‌های تربیتی است؛ حاکم باید از خطرات قدرت آگاه باشد.

حکومت حضرت یوسف به دنبال اصلاحات اقتصادی است و با نیاز مردم و حکومت آن زمان به برنامه‌ریزی برای اقتصاد دستگاه حاکمیت آن زمان می‌شود؛ اما هدف او ورای اصلاحات اقتصادی است. هدف او برپایی حکومت توحید و دعوت به دین حق و دستگیری مردم در امور معنوی و همچنین برداشتن تبعیض‌های نابجا است که در آن انسانیت انسانها تحقیر و مسخ می‌شود.

در ادامه محقق به حکومت حضرت موسی می‌پردازد و وی را بزرگترین پیامبر انقلاب در تاریخ نبوت معرفی می‌کند و هدف از نبوت او را اصلاح اجتماعی و نجات مردم تحت ستم و رسیدن به یک جامعه دینی معرفی می‌کند. بر اساس سلوک حضرت موسی وی برای رسیدن به این هدف دانایی و توانایی را ضروری می‌داند. پژوهشگر با توجه به آیه 15 سوره قصص نتیجه می‌گیرد که: حضرت موسی قبل از پیامبری به آگاه کردن مردم و مبارزه با ظلم اقدام کرد و در آن زمان برای خود پیروانی جمع کرد. پژوهشگر به ذکر ویژگی دولت مصلح در دیدگاه قرآن می‌پردازد و بر اساس آیه 170 سوره اعراف ویژگی مصلحان را تمسک به کتاب خدا و برپاداشتن نماز می‌داند. پس یکی از ویژگی‌های جامعه دینی برپایی نماز است. در حکومت حضرت موسی سه جریان مخالف بودند که حضرت موسی با آن‌ها مقابله کرد: مرفهان فتنه‌گر و مفسدان اقتصادی که قارون نماینده آن‌ها است. منحرفین اجتماعی و مبدعین دینی که سامری نماینده آن‌ها است. منافقان. علت اصلی مخالفت امثال قارون با حکومت فرعون ثروت آن‌ها بود که نمی‌خواستند مالیات شرعی را بدهند. حضرت موسی با فتنه دو برخورد داشت: مردمی که فریب فتنه را خورده بودند نصیحت کرد و گاهی و گاهی آنها را عتاب می‌کرد. فتنه‌گر را تبعید کرد.

پژوهش دیگر، مبانی نظری حکومت اسلامی [12] است که خطوط کلی دولت اسلامی را بیان کرده است. از نظر ایشان این خطوط عبارتند از: ولایت، شورا و نصیحت.

پژوهش دیگر کتاب نهضت خدمت‌رسانی [13] است که حکومت اسلامی را خادم مردم می‌داند و به تبیین آن پرداخته است و راه تحقق نهضت خدمت‌رسانی را نظریه ولایت و امامت می‌داند که هنوز این نظریه را به صورت علمی تبیین نکرده است. برای شاخص‌های حاکمان نیز دو پژوهش دیگر به نام مبارزه با فساد از دیدگاه رهبر و شاخصه‌های اصول‌گرایی در اندیشه رهبری را معاونت پژوهشی مرکز پژوهش‌های اسلامی انجام داده است.

پژوهشگران دیگر در مورد شهرسازی کتاب نوشته‌اند. در کتاب اصول معماری و شهرسازی اسلامی [14] بعد از کلی مقدمات صحیح نظیر این که وحدت عالم یکی از براهین وحدت مبدأ عالم است؛ وحدت عالم نیز یک وحدت حقیقی است و یک حیات واحد و شخصیت واحد بر جهان حکومت می‌کند؛ نتیجه گرفته شده است که در ایجاد وحدت در محیط مصنوع باید به جان و روح آن در واقع همان فرهنگ و جهان بینی اهل آن است توجه شود تا نوع وحدت آن وحدت مطلوب و مطابق وحدت هستی باشد. در ادامه می‌گوید: یکی از مهمترین وجوده وحدت، وحدت جهان بینی و روش زندگی و آرمان‌ها و عنایت حیات و یا به عبارتی منشأ واحد قایل بودن برای آنها است. در تجلی مراتب مختلف وحدت، وحدتی که طراح و هنرمند در کالبد یک شهر، یک عمارت یا یک اثر هنری متجلی می‌سازد می‌تواند به نمایش از وحدت جامعه منجر شده و یا به عنوان موجد و مؤوم وحدت جامعه عمل کند و از آن جا تجلیگاه وحدت الهی شود. بنابراین در سلسله مراتب وحدت، وحدت کالبدی یک مجتمع زیستی یا وحدت هر یک از اجزای آن که بری از تضاد و دوگانگی اجزای متشکله آن از اصول واحد و همسو تبعیت نموده و اهداف یکسان و هماهنگی را دنبال کند. یکی از ابزارهایی که می‌تواند به عنوان عامل پاسخگویی به این اصل در دست طراح قرار گیرد توجه به قوانین و طرح‌های هندسی است.

2. روش تحقیق

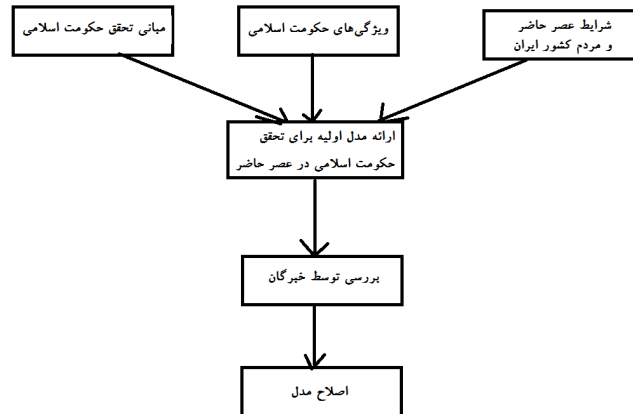
روش تحقیق حاضر توصیفی، تحلیلی است که از شیوه گردآوری اطلاعات اسنادی و مطالعات کتابخانه‌ای بهره می‌برد. همان طور که در تاریخچه^۱ بحث آمد اکثر پژوهش‌ها در خصوص حکومت اسلامی به ویژگی‌های رفتاری مسئولان توجه کرده‌اند و به ساختارها نپرداخته‌اند. بعضی از پژوهش‌ها نیز که به ساختار پرداخته‌اند در صدد احیای ساختار حکومتی هستند که امکان تحقق در شرایط کنونی را ندارد و در واقع به شرایط مکان و زمان توجه نکرده‌اند. در این پژوهش نخست مبانی‌ای که در ایجاد ساختار به آن باید توجه شود از متون دینی به دست آمد. سپس ویژگی‌های حکومت دینی با استفاده از نظر خبرگان و استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی ای‌اچ‌پی به دست آمده است و برای تحقق آن ویژگی‌ها مدلی برای اداره^۲ شهر ارائه شده است که این مدل در اختیار خبرگان قرار گرفت و بعد از نقد اصلاح شده است. اطلاعات جامعه و نمونه آماری و شیوه نمونه‌گیری در جدول 2 نشان داده شده است.

جدول (2). اطلاعات جامعه و نمونه آماری و شیوه نمونه‌گیری در پژوهش

ردیف	جامعه آماری	نمونه آماری	شیوه نمونه‌گیری
1	ویژگی‌های حکومت	کل خبرگان دینی و مدیریتی	گوله‌برفی - سه نفر از خبرگان در دسترس انتخاب و بر اساس پیشنهاد آنان بقیه انتخاب شدند.
2	مدل مفهومی	کل خبرگان دینی و مدیریتی	نمونه‌های در دسترس

مراحل انجام کار به شرح شکل 1 است:

شکل (1). مراحل تحقیق

3. یافته‌های تحقیق

نتایج پژوهش در سه بخش به شرح زیر ارائه می‌شود:

3.1. مبانی‌ای که در ایجاد ساختار باید به آن توجه کرد

نظام‌های ادراه هر کشوری ناشی از عوامل مختلفی از جمله ایدئولوژی حاکم بر آن کشور، ویژگی‌های مردم و غیره است. اقتباس از نظام‌های اداری و حاکمیتی دیگران و اجرای آن بدون توجه به شرایط محلی و مذهبی مشکلاتی را پیش می‌آورد. نظام اداری و حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران که نظامی دینی است باید از دل دین و متناسب با شرایط روز ایجاد شود. در ایجاد ساختارهای حکومتی باید به مبانی خاصی توجه کرد. با تحلیل آیات قرآن کریم و روایات ائمه علیهم‌السلام این مبانی استخراج شده است که در جدول 3 به صورت خلاصه آمده است.

جدول (3). مبنای‌ای که در طراحی ساختارهای حکومتی باید به آن توجه داشت.

نتیجه	مبنا	
مقصود و هدف فقط خدا است.	احد و واحد	خداشناسی
نظام‌های آموزشی و تبلیغی مقصود بودن خدا را تبلیغ می‌کنند.	قادر مطلق و مختار	
انسان در دایره حکومت الهی عمل می‌کند.	بی نیاز از تمام عالم	
قانونی که خداوند وضع کرده است بی‌طرفانه است.	خالق همه چیز	
منفعت هیچ گروهی در قانون در نظر گرفته نشده است.	بودن در همه جا	
اجرای قوانین دینی برای انسان است و نفعی برای خداوند ندارند.	مالک همه چیز	
عمل انسان به نفع خود او است.	عادل	
انسان از خود چیزی ندارد.	حکیم	
انسان باید مراقب کارهای خودش باشد.	دانا، خبیر، سمیع و بصیر	
آن چه در دست انسان یا هر موجود دیگر است عاریتی است.	هدفداری جهان	
انسان حق اسراف و تبذیر هیچ چیز را ندارد.	نقش ملائکه در عالم؛ واسطه‌گری در فیض	
آن چه به انسان می‌رسد نتیجه اعمال خودش است.	شیطان دشمن انسان	
در قانون‌گذاری منافع همه را لحاظ می‌کند.	شعور داشتن حیوانات	
جهان به بهترین وجه آفریده شده است.	خزانه هر چیز نزد خداوند	
همه اعمال انسان را می‌داند.	جهان عرصه نعمت‌های الهی	
تمام حرکات انسان باید در راستای تحقق هدف خلقت جهان باشد.	تأثیر داشتن رفتار انسان در وقایع عالم	
هدف حکومت تحقق هدف خلقت است.	روزی برای همه به اندازه	
فقط نباید به کوشش خود متکی بود.	محدودیت منابع جهان	
انسان‌ها باید با شیطان و نقشه‌های او آشنا شوند.	منابع مادی امانت در دست انسان	
در طراحی نظام‌های اداری و قانون‌گذاری به دشمنی شیطان باید دقت کرد.	قرب الهی؛ هدف خلقت انسان	انسان‌شناسی
در طراحی‌های نظام‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری باید به حقوق حیوانات دقت کرد.	باقره‌بودن انسان	
همه چیز از خدا است.	ظرفیت انسان برای حرکت در طرفین نور و تاریکی	
جهان عرصه نعمت خدا است و آن را با قواعد خاصی در اختیار انسان قرار می‌دهد.	آزمایش شدن انسان در دنیا	
برای دریافت و از دست ندادن نعمت باید اعمال خاصی انجام داد.	وسوسه ضعیف شیطان برای شقاوت	
بخشش مال	منفعت‌طلبی انسان‌ها	
تکاثر نکردن	ترجیح منافع کوتاه مدت را بر منافع بلند مدت در اغلب غالب انسان‌ها	
اسراف نکردن		
رعایت حقوق دیگران		
انسان نمی‌تواند هر طور خواست در اموالش تصرف کند.		
فقط به اندازه نیاز باید مصرف کند.		
ساختارها و قوانین باید طوری طراحی شوند که انسان را به سمت تحقق هدف خلقت سوق دهد.		
امکانات آموزشی و تربیتی کافی برای تحقق هدف خلقت فراهم باشد.		
ساختارها و قوانین باید طوری طراحی شوند که انسان را به سمت نور سوق دهد و از رفتن به سمت تاریکی باز بدارد.		
انسان در هر مسئولیتی که هست در معرض خطر است.		
امیال نفسانی انسان و شرایط محیطی عامل و دستگیره شیطان برای وسوسه است.		
ساختارها و قوانین باید طوری طراحی شوند که بر انسان بیشتر از شیطان اثر داشته باشند و فرد را به سمت نور سوق دهند و از رفتن به سمت تاریکی باز بدارند.		
قانون‌گذاری باید با حضور همه طرف‌های ذینفع باشد.		
قدرت گروه‌هایی که در قانون‌گذاری شرکت دارند باید برابر باشد.		
باید بر همه کارهای یک مسئول نظارت داشت.		
شفافیت در کار باید داشت.		
باید فرهنگ‌سازی کرد و خطرات آن را به همه گوشزد کرد.		

<p>نهادهای نظارتی بی‌طرف فعال شوند.</p> <p>شفافیت در امور باید وجود داشته باشد.</p> <p>محاکم قضایی بی‌طرف و که به سرعت اقدام می‌کنند وجود داشته باشد.</p> <p>مردم در جریان امور قرار گیرند.</p>		
<p>سورد قبلی</p>	<p>ترجیح منافع فردی بر منافع گروهی در اغلب انسان‌ها</p>	
<p>مورد قبلی</p>	<p>ترجیح منافع نزدیکان بر افراد دیگر در اغلب انسان‌ها</p>	
<p>باید مردم با فلسفه محدودیت‌ها آشنا شوند.</p> <p>تا حد ممکن محدودیت گذاشته نشود.</p>	<p>انتقام‌جو بودن غالب انسان‌ها</p>	
<p>قانون‌گذاری باید با حضور همه طرف‌های ذینفع باشد.</p> <p>قدرت گروه‌هایی که در قانون‌گذاری شرکت دارند باید برابر باشد.</p> <p>باید بر همه کارهای یک مسئول نظارت داشت.</p> <p>شفافیت در کار باید داشت.</p>	<p>سهل‌گیرتر بودن اغلب انسان‌ها در قضاوت نسبت به خود و سخت‌گیرتر نسبت به دیگران</p>	
<p>قانون باید حداقل زحمت را برای مردم ایجاد کند.</p>	<p>گریزان بودن انسان‌ها از رنج و درد</p>	
<p>باید مردم با فلسفه محدودیت‌ها آشنا شوند.</p> <p>تا حد ممکن محدودیت گذاشته نشود.</p>	<p>قدرت‌طلب و برتری‌جو بودن اغلب انسان‌ها</p>	
<p>باید مردم با فلسفه محدودیت‌ها آشنا شوند.</p> <p>تا حد ممکن محدودیت گذاشته نشود.</p>	<p>مبارزه منفی اغلب انسان‌ها با کسانی که مانع رسیدن به هدفشان می‌شوند.</p>	
<p>با فرهنگ‌سازی رضایت مردم از زندگی فراهم شود.</p>	<p>عامل رستگاری نبودن ثروت و فقر</p>	
<p>ایجاد شرایطی که مردم برای به دست آوردن ضروریات زندگی با هم رقابت نکنند.</p> <p>ایجاد نظام‌هایی که منابع را درست مصرف کنند.</p> <p>ایجاد نظام مالی برای کمک به نیازمندان.</p>	<p>برادر بودن مؤمنان با هم</p>	
<p>شفافیت در امور باید داشت.</p> <p>تا حد ممکن از ایجاد شرکتهای دولتی اجتناب شود.</p> <p>شفافیت در امور باید داشت.</p>	<p>فردگرایی افراطی ایرانیان</p>	
<p>فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر جامعه باید مردم را به سمت سعادت سوق دهد و از شقاوت باز بدارد.</p>	<p>تأثیرپذیری فرد از جامعه</p>	<p>جامعه‌شناختی</p>
<p>نهادهای اجتماعی باید طوری باشد که مردم را به سمت سعادت سوق دهند و از شقاوت باز بدارند.</p>	<p>تأثیرپذیری فرد از نهادهای اجتماعی</p>	
<p>قانون باید طوری باشد که مردم را به سمت سعادت سوق دهد و از شقاوت باز بدارد.</p>	<p>تأثیرپذیری انسان‌ها از قانون</p>	
<p>نظامی باید ایجاد شود تا مسئولان در آن نظام پاسخگو باشند.</p>	<p>مسئول اعمال خویش بودن انسان</p>	
<p>ایجاد نظامی که ایرادهای نظام‌های غربی را نداشته باشد و قابلیت اجرای قوانین دینی را مطابق شرایط بومی داشته باشد.</p>	<p>دموکراسی بهترین نوع حکومت (در حال حاضر)</p>	

2.3. ویژگی‌های حکومت دینی بر اساس نظر خبرگان با استفاده از تحلیل ای‌اچ‌پی

نتایج کار میدانی در خصوص ویژگی‌های حکومت دینی با استفاده از تحلیل ای‌اچ‌پی در جدول 4 نشان داده شده است. جدول (4). ویژگی‌های حکومت اسلامی بر اساس نظر خبرگان

عامل	وزن	شرایط تحقق
یکی بودن رهبر دینی و اجرایی شهر	0,156	امام جمعه باید رهبر شهر باشد و شهرداران و قوه قضاییه زیر نظر او باشند. نوع آموزش تغییر کند و افراد تحصیل کرده در تمام رشته‌ها آموزش‌های دینی دیده باشند.
انتخاب مسئولین از پایین به بالا	0,134	نوع اداره کشور باید تغییر کند و مردم در اداره کشور نقش داشته باشند.
دوری از محرمات شرعی مانند دروغ، غیبت	0,103	تغییر قوانینی که باعث می‌شود مردم برای رسیدن به حقیقت دروغ بگویند. تغییر قوانینی که باعث می‌شود مردم برای رشد ریکاری کنند. تغییر ارزش‌های جامعه
وجود امام جمعه به عنوان رهبر دینی	0,086	امام جمعه باید همان رهبر شهر باشد.
رعایت قوانین	0,075	ایجاد نهادهای نظارتی سخت‌گیری در اجرای قانون تغییر ارزش‌های جامعه به سمت قانون‌مداری
توزیع قدرت از پایین به بالا	0,067	انتخاب مسئولان توسط مردم نقش داشتن مردم در اداره امور
رشد معنوی	0,059	در دسترس بودن مساجد و پایگاه‌های دینی وجود مدارس دینی در دسترس بودن علمای دینی شرایط اقتصادی مناسب
رشد علمی	0,042	در دسترس بودن مدارس و دانشگاه‌ها
عدالت قضایی	0,034	در دسترس بودن مراکز قضایی سریم‌بودن دادرسی‌ها شفافیت داورها نظارت شدید بر داورها اجرای قانون برای همه
وجود زیرساخت‌های مناسب رفت و آمد	0,033	توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل عمومی اجرای قوانین راهنمایی و رانندگی حذف قوانین یا شرایطی که باعث اجرا نشدن قانون می‌شود.
مشارکت در اداره شهر	0,032	کوچک شدن سلول‌های اداره شهر تا حد محله انتخاب مسئولان تأثیر داشتن کارهای شهروندان در منابع مالیشان
حفظ ظواهر دینی مانند حجاب	0,03	
رشد اقتصادی	0,03	
اجرای قوانین دینی	0,029	
وجود مسجدهای جامع و محله	0,025	محله‌ها باید حول مسجد محله و شهرها حول مسجد جامع شکل بگیرند.
رابطه احسان‌وار بین همسایه‌ها	0,024	طراحی نظام‌های سخت‌افزاری و سخت‌افزاری باید طوری باشد که مردم با هم رابطه احسان‌وار داشته باشند.
عدم اشراف خانه‌ها به هم	0,02	شیوه‌های ساخت و ساز کنونی باید اصلاح شوند.
مقاوم بودن بناها در مقابل بلای طبیعی	0,018	بر ساخت و سازها باید نظارت دقیق داشت. متخصصان باید ساخت و ساز کنند.

3.3. مدل حکومت دینی با توجه به مبانی، ویژگی‌های حکومت دینی و شرایط روز

با توجه به آنچه از مبانی و پژوهش‌های میدانی به دست آمده ساختار حکومت باید دارای ویژگی‌هایی باشد تا مردم و ادار به انجام معروف و ترک منکر شوند. منظور از مردم تمام شهروندان هم حاکمان و هم غیر حاکمان است. حاکمان با در دست داشتن قدرت در معرض سوء استفاده از قدرت هستند و مردم هم در معرض نافرمانی هستند که آن هم برای جمع مفید نیست. ساختار حکومت باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

الف) شفاف بودن امور: برای ایجاد حکومتی عادلانه شفافیت در امور یکی از امور مهم است.
ب) نظارت بر امور: هر کس در هر مقامی است باید نظارت شود تا در چهارچوب هنجارهای جامعه حرکت کند. امام علی (ع) در نامه به مالک اشتر می‌فرماید: *وابعث العیون من اهل الصدق و الوفا.*

ماهیت قدرت، فسادآور است و افراد آزاده کمند. قدرت هر چه بیشتر است تلاش برای حفظ اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. افراد زیادی چون قدرتی در دست ندارند از عدالت و رعایت حقوق مردم سخن می‌گویند اما چون به قدرت می‌رسند برای حفظ آن انواع ظلم‌ها را مرتکب می‌شوند. از این رو از وظایف مردم نصیحت کردن حاکمان است. حضرت علی (ع) می‌فرماید: *والنصیحه فی المشهد و الغیب [15]*. بعضی می‌گویند علی (ع) این را برای دیگران گفته است نه برای خود. حتی اگر چنین باشد در عصر کنونی که علی وجود ندارد نظارت و نصیحت تمامی صاحب‌منصبان امری ضروری است.

پرسشی که پیش می‌آید آن است که: نظارت چگونه باید انجام شود؟ حاکمان قدرت دارند و می‌توانند مخالفان خود را نابود کنند. تاریخ شاهد حذف مخالفان قدرتمند بوده است که حاکمان آنها را بر نمی‌تافتند. آنان برای حفظ قدرت خود افراد خاصی را به کار می‌گیرند تا قدرت در دستانشان باشد. برای مثال حکومت صفویه گروهی به نام چگین داشتند که با دستور شاه افراد را زنده زنده می‌خوردند و فقط استخوان‌ها باقی می‌ماند.

مردم نمی‌توانند بر کار حاکمان نظارت کنند؛ زیرا قدرت کافی و اطلاعات کافی ندارند و بیشتر اسیر احساسات خود هستند. اگر فرهیخته‌ای در میان مردم پیدا شود و از حاکمان انتقاد کند به انحای مختلف بر آنان فشار وارد می‌شود. گاهی کارشان را از دست می‌دهند و گاهی هم به زندان می‌روند. پس چه باید کرد؟

راه حل نخست آن است که ارگانی ناظر تعریف شود و این ارگان وظیفه نظارت را بر عهده داشته باشد. علی القاعده:

✓ نباید این ارگان ناظر حکومتی داشته باشد؛ چون ممکن است آن حاکمیت نظارت آن ناظران را در راستای اهداف خود قرا دهد.

✓ این ناظران باید افرادی قانونمدار باشند. باید جو عمومی طوری باشد که اگر خلاقی از کسی اثبات شد مناصب دولتی علی‌الخصوص مناصب نظاری برکنار شود. این موضوع باید از مطالبات مردم باشد.

ج) امنیت شغلی نداشتن هیچ صاحب منصبی: یکی از اموری که در اقتصاد و نظام‌های دولتی فساد ایجاد می‌کند وجود امنیت شغلی برای صاحب منصبان و کارمندان است. وقتی کارمندی بداند که تحت هیچ شرایطی کار خود را از دست نمی‌دهد؛ چه کار بکند و چه نکند حقوق خود را دریافت کند انگیزه کار بهتر ندارد. کم هستند انسان‌هایی که خودانگیخته باشند و بدون توجه به منفعتی که نصیبش می‌شود کار کند. در مورد اشخاص صاحب قدرت امنیت شغلی بسیار خطرناک است؛ زیرا این افراد می‌توانند از قدرت خود سوءاستفاده کنند و مناصب قدرت پایین‌تر را در جهت رسیدن به منافع خود همسو کنند.

د) محدود کردن قدرت: قدرت همیشه باید محدود باشد. نگارنده به خاطر این که شیعه است امامان را معصوم از خطا می‌داند و آن چه می‌کنند را میزان حق می‌داند؛ اما در مورد افراد دیگر چنین نیست. بعد از آنان هیچکس دیگر معصوم نیست؛ حتی منصب مرجعیت نیز باعث عصمت نمی‌شود. ممکن است کسی که در مقام مرجعیت قرار می‌گیرد عمداً گناه نکند و حقوق دیگران را پایمال نکند؛ اما از خطا در حکم و مصداق در حکم مصون نیست و این که بگوییم امام زمان از خطای وی جلوگیری می‌کند قابل دفاع عقلی و شرعی نیست. با توجه به آن چه گفته شد قدرت باید محدود شود و هیچ کس بدون پاسخ‌گویی در نظام سیاسی نباشد. انشاءالله وقتی که حضرت بقیه‌الله حکومت را به دست گرفتند خیال بشر از نظارت بر وی راحت می‌شود.

برای اینکه قدرت محدود شود باید به بلندای قله یک قدرت، قدرت‌های دیگر در جامعه وجود داشته باشد و آن مردم است. بنابراین مردم باید بتوانند حاکمان خود را بر کنار کنند. اولین قدم آن است که مردم حاکم را انتخاب کنند و حاکم هم تا مدت محدودی بر قدرت بماند و در مدت حکومتش نیز نهادهایی برای نظارت وجود داشته باشند.

دموکراسی حکومت مردم بر مردم نیست بلکه راهی برای جلوگیری از دیکتاتوری است و با توجه به آن چه از مبانی و ویژگی‌های حکومت اسلامی بیان شد دموکراسی در حال حاضر بهترین نوع حکومت است؛ لیکن در دموکراسی رسانه‌ها و متمکنان، مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند و منتخبان به جای پرداختن به اموری که به مصلحت افراد است منافع کوتاه مدت آنان را در نظر می‌گیرند.

ستمگری اکثریت بزرگترین خطر دمکراسی است و از بزرگترین معایب آن است و اگر جدی گرفته نشود دمکراسی، خود، می‌تواند به ابزاری برای تیشه زدن به ریشه حقوق و آزادی‌های بنیادین آدمی در جامعه تبدیل شود. کم‌توجهی به این نکته و ایجاد هاله تقدس به گرد دمکراسی و پرهیز از نقد آن، دمکراسی را به ابزاری برای تکثیر باورهای ناروای اکثریت کامیاب علیه اقلیت ناکام تبدیل می‌کند. نماینده‌ای که به شیوه‌ای دمکراتیک از صندوق رأی بیرون آمده است، همچون هرکس دیگری در پندار و گفتار آزاد است اما در تدوین و تصویب قوانین (که به کردار منجر می‌شوند) باید در چهارچوب حقوق دینی انسان‌ها عمل کند و کرامت انسانی را پاس دارد. برای تضمین این امر می‌توان از دو راهکار پیشینی و پسینی کمک گرفت. راهکار پیشینی می‌تواند تدوین و تصویب شرایطی برای نامزد شدن و رأی دادن باشد و راهکار پسینی تدوین و تصویب نیایدی‌هایی برای قوانین تدوین‌شده از سوی نمایندگان و بررسی آن قوانین به‌وسیله شورایی که وظیفه آن پاس‌داری از کرامت، حقوق و آزادی‌های بنیادین آدمیان است.

هر نفر یک رأی، به خطرهای بزرگی مانند ستمگری همیشگی اکثریت بر اقلیت ناکام می‌انجامد. از این رو، در فرآیند برگزاری انتخابات باید تمهیداتی اندیشیده شوند که جلوی این خطر بزرگ را بگیرند و گرنه مثلاً رییس جمهور را کسانی برمی‌گزینند که به منابع مالی و رسانه‌ای دسترسی دارند و کمتر به اخلاق پایبند هستند. رأی‌خری و بی‌اخلاقی در تبلیغات در نتیجه وضع موجود ساختار انتخاباتی کشور است.

در تمرین دمکراسی یک نکته اساسی باید جدی گرفته شود و آن اینکه دمکراسی بهترین بد است؛ نه بهترین خوب. توجه به این نکته در گروهی سنجش دمکراسی و اشراف به معایب آن و تلاش برای رفع آن‌ها است.

نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر ولایت فقیه است و ولایت فقیه حافظ اسلامی بودن حاکمیت است. در جمهوری اسلامی ایران ولایت فقیه در رأس امور است و نظام را در کلان رهبری و هدایت می‌کند؛ اما این ساختار در ساختارهای زیرین جامعه محقق نشده است و ساختارهای زیرین غربی است. امامان جماعت مساجد و جمعه که وظیفه هدایت و رهبری مردم را به عهده دارند نقش اصلی خود را بازی نمی‌کنند و در نتیجه مردم از بهره علمی و تربیتی آنان بی‌بهره‌اند. امامان جماعتی که فقط برای نماز به مسجد می‌آیند و دیگر از آنان خبری در محله نیست چگونه می‌توانند مردم را هدایت کنند؟ ساکنان یک محله وقتی از امور محله‌های دیگر خبر ندارند چگونه در انتخاب شورای شهر شرکت کنند؟ وقتی مردم در اداره شهر مؤثر نیستند چگونه به امور شهر حساس باشند و در رعایت اخلاق شهروندی کوشا باشند؟

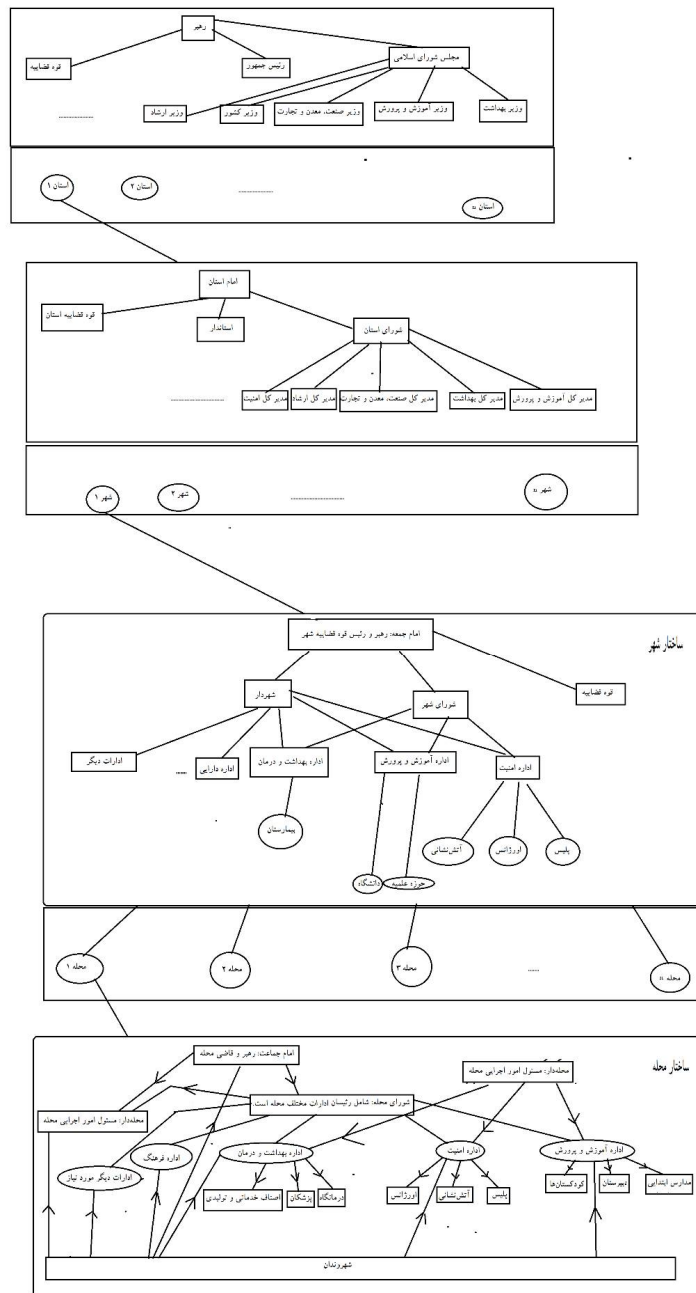
در مدل پیشنهادی برای اداره جامعه که در آن خصوصیات زیر رعایت شود کوچک‌ترین واحد تقسیم‌بندی محله است که با مدل شبیه مدل ولایت فقیه اداره می‌شود: مردم در آن مدل احساس مسئولیت کنند؛ ضررهای رعایت قوانین شهروندی را به طور مستقیم حس کند؛ به سرعت اختلاف‌های مردم حل شود؛ مردم تحت آموزش و راهنمایی‌های روحانیت قرار گیرد؛ از دموکراسی توده‌ای جلوگیری شود؛ انتخاب مردم عالمانه باشد.

محله به صورت متمرکز و مستقل اداره می‌شود. قانون‌گذاران می‌توانند برای اداره محله در چارچوب قوانین بالاتر قانون وضع کنند و حتی تصویب آن می‌تواند به طور مستقیم با رأی مردم باشد. مردم محله افراد محله خود را بیشتر از محله‌های دیگر می‌شناسند و در نتیجه انتخابشان دقیق‌تر است. کارگزاران محله کارگزاران شهر را انتخاب، کارگزاران شهر کارگزاران استان را انتخاب و کارگزاران استان کارگزاران کشور را انتخاب می‌کنند.

در مورد کارکردهای اداره محله‌های شهر به مانند ساختار اساسی کشور و به مانند نظامی که می‌تواند الگویی کوچک از نظام کلی کشور باشد، مزایا و فواید چندی مترتب است:

- ✓ آموزش: شهروندان و مردم به مکانیسم‌های اداری و اجرایی اداره کشور خود و قوانین و مقررات نظام اساسی کشورشان آشنا می‌شوند و توان تجزیه و تحلیل و پی‌بردن به چرایی قوانین را پیدا می‌کنند.
- ✓ رشد فرهنگ مشارکت در میان شهروندان؛
- ✓ گسترش فرهنگ همکاری و تعاون، تحمل و مدارا، نقدپذیری، رفع آرام اختلافات، بحث و... در میان مردم؛
- ✓ ایجاد فضای رقابت در میان گروه‌ها و محله‌ها و شتاب رشد شهرها؛
- ✓ انتخاب کارشناسی مسئولان نظام و جلوگیری از انتخاب پپولیستی؛
- ✓ صرفه‌جویی در هزینه‌های انتخابات؛

مدل سلسله‌مراتبی اداره کشور مبتنی بر ولایت فقیه در شکل 2 نشان داده شده است.

شکل (2). مدل سلسله‌مراتبی اداره کشور مبتنی بر ولایت فقیه

جدول (5). ساختار اجرایی محله و شهر را نشان می‌دهد.

جدول (5). ساختار اجرایی محله و شهر

ساختار اجرایی محله	ساختار اجرایی شهر
هر محله امور مختلفی دارد که همه باید حول مسجد تعریف شوند. محله به موارد زیر نیاز دارد:	هر شهر از محله‌هایی تشکیل شده است که ساختاری شبیه محله دارد با کمی اختلاف و حول مسجد جامع تعریف شوند:
الف - امور اجرایی (محله داری) ب - نیروی انتظامی ج - آموزش و پرورش شامل مدارس، امور فرهنگی، ورزش ه - پزشکی د - آتش نشانی و - قوه قضاییه ز - امور اقتصادی خ - شورای محله که از رؤسای موارد یادشده به ریاست امام جماعت تشکیل می‌شود.	امور اجرایی شهر (شهرداری) نیروی انتظامی آموزش و پرورش شامل مدارس، امور فرهنگی و ورزش آموزش عالی (دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی) امور پزشکی (بیمارستان‌ها) امور امدادی (آتش‌نشانی، اورژانس و ...) قوه قضاییه امور اقتصادی شورای شهر که از رؤسای موارد بالا به ریاست امام جمعه تشکیل می‌شود. حیطه عمل، ساختار محله، محدود به محله است و موظف است از قوانین مصوب سطح بالا تبعیت کند.

3.3.1. امام جماعت: رهبر محله

امام جماعت را مردم از افرادی که دارای شرایط خاصی هستند انتخاب می‌کنند. این فرد به طور دائم در محله زندگی می‌کند. در واقع محله حول امام جماعت می‌چرخد و او به عنوان رهبر محله است و نقش قاضی و حل اختلاف را بر عهده دارد. چون محله محیط کوچکی است اعمال افراد و همچنین اوضاع محله در نحوه زندگی کردن آنان تأثیر دارد، مردم بیشتر احساس مسئولیت می‌کنند. مردم چون همدیگر را می‌شناسند در انتخاب‌هایشان دقت دارند و افرادی که دلسوز هستند را انتخاب می‌کنند. چون محله کوچک‌تر است رسیدگی به امور مردم راحت‌تر است.

3.3.1.1. مزایای وجود روحانی دائم در محله

- ✓ تبلیغ اسلام: وقتی روحانی به صورت دائم در محله است اطلاعات اعضای محله را دارد و به مناسبت‌های مختلف برای مثال هنگام تولد یک فرد؛ کارت تبریکی برای او می‌فرستد. به مردم محله نشان می‌دهد که آن‌ها را می‌شناسد و برایشان ارزش قائل است. اگر مصیبتی به آنان رسید با آنان همدردی کند و اگر مشکلی برایشان پیش آید در جهت رفع آن اقدام می‌کند و در صورتی که نتواند کاری برایشان انجام دهد حداقل خود را شریک غم آنان دانسته است. البته در این هدف همسران آنان نقش بزرگی بر عهده دارند و بخشی از این کار بر عهده آنان است. پس امام جماعت حتما باید دارای همسری عالم و اهل فعالیت باشد. با توجه به آنچه گفته شد بدون اینکه روحانی تبلیغ مستقیم دین کرده باشد دین را تبلیغ کرده است.
- ✓ رفع ذهنیت نسبت به روحانیت: با بسیاری از افرادی که دارای نگرش منفی نسبت به روحانیت بودند در مورد روحانیت بحثی به میان می‌آمد بیشتر دچار سوء تفاهم بودند و از دور در مورد رفتار روحانیون قضاوت می‌کردند. با ارتباط نزدیکی که روحانی و خانواده‌اش با مردم محل برقرار می‌کنند بسیاری از سوء تفاهم‌ها از بین می‌رود.
- ✓ جلوگیری از فروپاشی بسیاری از خانواده‌ها: بسیاری از خانواده‌ها در اثر دور بودن از آموزه‌های دینی از اسلام و رعایت نکردن اخلاق اجتماعی دچار مشکل شده‌اند. بعضی به طلاق منجر شده است و بعضی دیگر هم با اینکه زن و مرد در کنار هم هستند از هم دور هستند و به اصطلاح جامعه‌شناسان طلاق عاطفی گرفته‌اند. روحانی که با همسر خود در محل است می‌تواند با ارتباط مناسب با این خانواده‌ها بسیاری از مشکلات آن‌ها را حل کند.
- ✓ نهاد امر به معروف و نهی از منکر در محله: وقتی روحانی دائم در محل است، می‌تواند از بسیاری از منکراتی که در محل روی می‌دهد خبردار شود و با برخورد مناسب از وقوع آن‌ها جلوگیری کند.
- ✓ کوتاه شدن مسیر بسیاری از دادرسی‌ها: چون روحانی قاضی محل است و از بسیاری از احوال مردم خبر دارد مسیر دادرسی‌ها بسیار کوتاه می‌شود.
- ✓ نظارت بر فعالیت‌های نیروی انتظامی: وقتی روحانی غیر ساکن در محل است و برای یک نماز به محله می‌آید و حداقل حضور او در محله دو ساعت در روز است نمی‌تواند مردم محل را بشناسد و با آنها ارتباط برقرار کند.

3.3.1.2. شرایط امام جماعت

در شرایطی که برای رهبری کشور و امت اسلامی صفاتی چون عدالت، تقوا، آگاهی به زمان، شجاعت، مدیر و مدبر بودن، صلاحیت علمی برای افتا در ابواب مختلف فقه، بینش صحیح سیاسی و اجتماعی ضروری دانسته شده است، در مجموع می‌توان گفت که رهبر محله نیز باید نمونه‌ای از چنین شخصیتی باشد. یعنی به مسائل سیاسی و اجتماعی روز جامعه آگاه باشد، به عدل، شجاعت، مدیریت و تقوا شهره باشد و مردم و اهل محل او را بشناسند و مورد وثوق آنان باشد.

3.3.1.3. وظایف و اختیارات امام جماعت

مهمترین وظایف و مسئولیت‌های امام جماعت به مثابه رهبر محله را در موارد ذیل می‌توان خلاصه کرد:

- ✓ تعیین سیاست‌های کلی اداره محله در چارچوب سیاست‌های شهر و کشور؛
- ✓ نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی محله؛
- ✓ حل اختلاف و تنظیم روابط قوای اداری محله؛
- ✓ حل معضلات و اختلافاتی که از طرق عادی غیرقابل حل هستند؛
- ✓ تعیین صلاحیت داوطلبان اداره محله به عنوان محله‌دار؛
- ✓ تنفیذ حکم محله‌دار (به مثابه ریاست جمهور در محله)؛

3.3.1.4. انتخاب امام جماعت

برای تعیین امام جماعت در محله مانند ساختار اساسی کشور که مجلس خبرگان رهبر را تعیین می‌کند، شورایی مرکب از بزرگان و به اصطلاح ریش‌سفیدان محل که با رأی مردم انتخاب می‌شوند تشکیل داد و انتخاب رهبر را به این شورا سپرد.

3.3.2. شورایی: قوه مقننه محله

شورایی به مثابه مجلس محله عمل می‌کند و طبق قوانینی مشابه قولانین حاکم بر انتخابات مجلس و آیین‌نامه‌هایی مانند جلسات داخلی مجلس تشکیل و اداره می‌شود. مقررات این مجلس در محل لازم‌الاجراست و محله‌داری، قاضی و سیستم امنیت محله ضامن اجرای قوانین این شورای محلی که قوانین آن نیز به هیچ عنوان در تضاد با قوانین عام کشور و شهر نیست، هستند.

3.3.2.1. شرایط نمایندگان شورایی

به نظر می‌رسد علاوه بر اعتقاد به خداوند قادر متعال، ایمان به آسمانی بودن قرآن و وحی بودن آیات آن و داشتن تقوا و رعایت امانتداری، آنچه برای نمایندگان محله ضروری به نظر می‌رسد، حسن شهرت و نیز آشنایی کامل با مسائل و مشکلات محله است که بسیار راهگشا خواهد بود. در این راستا می‌توان شرط حداقل زمان سکونت در محله (مثلاً شش ماه) برای کاندیداهای نمایندگی شورای محله عنوان نمود. درباره شرایط دیگری مانند شرط سنی داوطلبان و نیز رای‌دهندگان و... می‌توان از قوانین کشوری پیروی نمود.

3.3.2.2. وظایف و اختیارات نمایندگان

وضع قوانین و مقررات محلی تنها در صلاحیت شورایی محله خواهد بود. ضمن اینکه نمایندگان این مجلس توان پرسش و بازخواست از دیگر مجریان محله از جمله محله‌دار و همکاران او را خواهند داشت. نمایندگان شورایی همچنین می‌توانند کمیته‌هایی را برای تحقیق درباره مسائل تشکیل دهند. یعنی در مجموع می‌توان وظایف شورایی را در عناوین زیر خلاصه کرد:

- ✓ وضع قوانین و مقررات محله (در چارچوب قوانین عام دین و کشور)؛
- ✓ نظارت بر حسن اجرای قوانین؛
- ✓ طرح پرسش و استیضاح محله‌دار.
- ✓ تشکیل کمیته‌های تحقیق و تفحص درباره مسائل عام المنفعه برای اهل محل همسو با قوانین عام کشور

3.3.2.3. انتخاب نمایندگان

نمایندگان شورایی با رای مستقیم مردم، برای چهار سال انتخاب می‌شوند. صلاحیت کاندیداها مورد تأیید شورای ریش‌سفیدان محل یا امام جماعت است و آنان بر صحت و سلامت انتخابات نظارت دارد.

3.3.2.4. شرایط وضع قوانین

مصوبات شورایی تنها در چارچوب مقررات مافوق از جمله قانون اساسی و شرع مقدس اسلام معتبر خواهد بود.

3.3.3. قوه مجریه محله: محله‌داری

در نظام اداره محله، محله‌دا رجاگاهی مانند رییس‌جمهور در ساختار اساسی کشور را داراست. وی پس از امام جماعت بالاترین مقام را داراست، با رأی مردم انتخاب می‌شود و حکم او را امام جماعت امضاء می‌کند. محله‌دار بیشتر عهده‌دار امور اجرایی محله و بخصوص قوانین و مقرراتی است که شورایی محله تصویب می‌کند.

3.3.3.1. شرایط و صلاحیت‌ها

محله‌دار علاوه بر پایبندی به اصول و اعتقادات مردم محل، باید که:

- ✓ معتقد به مبانی جمهوری اسلامی و مذهب رسمی کشور؛
- ✓ ساکن محل (حداقل از یکسال قبل)؛
- ✓ مدیر و مدبر؛
- ✓ دارای حسن سابقه و امانت؛
- ✓ مورد وثوق مردم و اهالی محل؛
- ✓ دارای وقت و فرصت کافی جهت رسیدگی به امور محله؛

3.3.3.2. وظایف و اختیارات

محله‌دار پس از انتخاب در برابر امام جماعت، مردم و شورایی مسئول و پاسخگو است. این مورد درباره همکاران وی نیز صادق است. در مجموع می‌توان اهم وظایف و مسولیت‌های محله‌دار را در موارد زیر خلاصه کرد:

- ✓ مسولیت اجرای قوانین و مقررات مصوب شورایی و نیز امور محوله از سوی امام جماعت محل جز در مواردی که مستقیماً به امام جماعت واگذار شده است؛
- ✓ امضای مقاله نامه‌ها، موافقت نامه‌ها و قراردادهای همکاری با سایر محله‌ها، دستگاه‌ها، نهادها و...؛
- ✓ تعیین و انتخاب همکاران (وزرا) و معرفی آن‌ها جهت اخذ رأی اعتماد به شورایی؛
- ✓ اعطای پاداش‌ها، مشوق‌ها و جوایز به اهالی برگزیده محل؛
- ✓ تقاضای تشکیل جلسه ضروری شورایی؛
- ✓ شرکت در نشست‌ها، جلسات و مراسم دیگر محله‌ها.

3.3.3.3. انتخاب محله‌دار

محله‌دار از میان داوطلبانی که صلاحیت آن‌ها به تأیید امام جماعت یا نماینده او رسیده است با رأی مستقیم اهالی محل و برای مدت چهار سال انتخاب می‌شود. شرایط داوطلبان و رای‌دهندگان را می‌توان با صلاحیت امام جماعت تعیین نمود.

3.3.3.4. همکاران محله‌دار

محله‌دار برای انجام امور محوله می‌تواند همکارانی را به کمک بگیرد. این افراد می‌توانند کارهایی که در تخصص آن‌ها است و یا با شغل آن‌ها همسو است را بر عهده بگیرند؛ باید به شورایی معرفی شده و از آن رأی اعتماد بگیرند.

3.3.3.5. مشروعیت

مشروعیت کلیه اقدامات محله‌دار و محله‌داری وابسته به همسویی با قوانین عام شرعی و کشوری و نیز نظرات امام جماعت محل است.

3.3.4. قوه قضائیه محله: محکمه

امروزه در دادگاه‌ها و دادرهای کشور مشاهده می‌شود که انبوهی از پرونده‌ها و دعاوی بر روی هم انباشته شده است و برای رسیدگی به اختلافاتی که گاه بسیار جزئی هستند، ماه‌ها انتظار لازم است. در شوراهای حل اختلاف نیز کم و بیش این وضع به چشم می‌خورد که برای رسیدگی به دعاوی باید از مراحل پر پیچ و خم بروکراتیک عبور کرد و در انتظار ایستاد تا به اختلافی که می‌تواند بسیار ساده‌تر رسیدگی شود. این در صورتی است که محله‌های هر شهر از پتانسیل‌های خوبی برای حل اختلافاتی که در محل رخ می‌دهند

برخوردار هستند و با ترتیب دادن سازوکارهای لازم در این زمینه می توان حجم عمده‌ای از اختلافات و دعاوی را در مراحل اولیه با کمترین هزینه و اتلاف وقت و به آسان‌ترین شکل ممکن حل و رفع نمود.

مزایای رسیدگی به اختلافات اهل محله در خود محله بسیار زیاد است که مهمترین آن‌ها، چنانچه اشاره شد، همان رفع اختلافات در اسرع وقت و بدون هزینه است. همچنین در حل این دعاوی می‌توان از روش‌هایی که محیط - یعنی محله - اجازه می‌دهد استفاده نمود که در بسیاری مواقع اگرچه با روش‌های حقوقی ارتباط چندانی ندارند، اما اخلاقی و انسانی و مستحکم‌کننده علقه‌های انسانی همسایگان محل هستند، روش‌هایی مانند گذشت، قول و قسم، ضمانت و... این‌ها روش‌هایی هستند که در فرهنگ ایران و اسلامی ما جایگاه مهمی داشته‌اند و اگرچه روبه فراموشی می‌روند اما برای احیای آن‌ها باید کوشید.

علاوه بر این‌ها و موارد دیگر، باید به بارزترین ویژگی و مزیت حل دعاوی در محله یعنی خصایص قاضی اشاره کرد. قاضی محله بی شک از هریک از قضات شهر یا کشور به مورد دعوا و طرفین آشناتر است.

در رسیدگی به دعاوی در محله توسط قاضی محله باید به این نکته توجه کرد که او در چارچوب قوانین عام کشوری و شرعی رأی خواهد داد و نیز برای عملیاتی شده این مورد ضرورت زیادی در اتصال دادن سیستم قضایی محله به دستگاه قضائی کشور وجود دارد. به عنوان مثال می‌توان در قوانین قضایی جایگاهی به مانند آنچه شوراهای حل اختلاف دارند، برای محکمه محله تعریف نمود و محکمه محله را نمونه کوچکی از شورای حل اختلاف محسوب داشت که احکام صادره در آن در دادگاه‌های مافوق دارای درجه‌ای از اعتبار است.

قاضی محله همان امام جماعت است که فردی عادل، آگاه به امور قضائی و مدیر و مدبر است.

3.3.4.1. وظایف و اختیارات

وظیفه اصلی قاضی محله، رسیدگی به دعاوی و اختلافات اهل محله است. از آنجا که ساکنان محله در موارد بروز اختلاف و دعوا میان خود به قاضی محله مراجعه می‌کنند، او موظف است که به دعوا رسیدگی نموده و حکم مقتضی را صادر کند. همچنین ضروری است که قاضی محله برای بهبود فرایند رفع اختلاف و دعاوی پیشنهادی مناسب به شورایی و امام جماعت ارائه دهد. قاضی محله همچنین:

- ✓ مروج فریضه امر به معروف و نهی از منکر در محله است،
- ✓ در موارد لازم و ضروری که رفتارها به سمت اختلاف و دعوا پیش می‌رود هشدار می‌دهد،
- ✓ برنامه‌های مناسب و متنوع برای حسن رفتار اهل محل و بهبود وضعیت اخلاق، معاشرت و ارتباطات اهالی محله ترتیب می‌دهد،
- ✓ به اهل محل مشاوره‌های حقوقی می‌دهد؛
- ✓ در رشد فرهنگ تحمل، مدارا، گذشت و صبر می‌کوشد.

4.3.5. نحوه انتخاب کارگزاران در شهر، استان و کشور

وقتی حوزه انتخاب بزرگ می‌شود، دقت مردم در انتخاب کم می‌شود و آنچه در انتخاب مردم تأثیر می‌گذارد تبلیغات و هزینه‌های انتخاباتی است. برای رفع این مشکل کارگزاران شهری را کارگزاران محله‌ها انتخاب می‌کنند. برای این که شناخت بهتری نسبت به کاندیدها داشته باشند هر صنف نماینده صنف خود را انتخاب کنند.

امامان جماعت محله‌ها امام جمعه را از میان کسانی 5 سال سابقه امام جماعت دارند انتخاب می‌کنند. همچنین قاضیان مورد نیاز شهر را از میان کسانی که سه سال امام جماعت بوده‌اند انتخاب می‌کنند. شهردار را محله‌داران انتخاب می‌کنند.

به همان ترتیب که مسئولان شهر انتخاب می‌شوند مسئولان شهر مسئولان استان و مسئولان استان نیز مسئولان شهر را انتخاب می‌کنند.

4.3.6. بررسی و نقد طرح مدیریت شهری اسلامی

در جلساتی که برای نقد نظریه با حضور خبرگان مدیریت و مدیریت شهری برگزار شد دو اشکال اساسی بر طرح وارد کردند: الف) ولایت از آن خدا است و خداوند در زمان غیبت آن را به ولی فقیه جامع‌الشرایط اعطا کرده است و از این‌رو انتخاب مسئولان، بخشی از ولایت اعمالی فقیه است و بدون آن حکم مشروعیت ندارد. از این‌رو است که حکم رئیس جمهور را رهبر تنفیذ می‌کند و بدون آن رئیس جمهور مشروعیت ندارد.

ما هم می‌پذیریم که ولایت از آن خدا و رسولش است و در زمان غیبت هم ولی فقیه جامع‌الشرایط زمام امور را به دست دارد. این اصلی انکارناپذیر است؛ اما باید پذیرفت که امروز جمعیت بسیار افزون‌تر و مکر دشمنان برای فریب مردم بیشتر شده است و باید مردم در

اداره^۱ محله و شهر خود دخالت داده شوند. برای این کار باید مردم مسؤولانی که به آنان رأی می‌دهند را از نزدیک بشناسند؛ تا قدرت‌های تبلیغی و مالی نتوانند مردم را بفریبند. در اینجا آن چه مردم به طور مستقیم انتخاب می‌کنند مقامی بالا نیست که نامزد آن مقام بخواهد برای آن هزینه کند و رأی بخرد. مقام بالاتر را یک مقام پایین‌تر انتخاب می‌کند و در نتیجه انتخاب کننده انتخاب شونده را می‌شناسد؛ پس انتخاب درستی هم انجام می‌دهد و ولی فقیه می‌تواند این انتخاب را تقویض کند.

ب) همان طور که در مبانی ذکر شده است، مردم ایران مردمی فردگرایند که منافع خود را بر منافع جمع ترجیح می‌دهند و منافع نزدیکان را بر منافع ملی ترجیح می‌دهند و سپردن اختیار بخشی از جامعه به چنین مردمی به صلاح نیست. نمونه^۲ آن شورای شهر بعضی از شهرها است که برای رسیدن به منافع خود یا قانون وضع می‌کنند و یا از قانون سوء استفاده می‌کنند.

نخست آن که مقام بالا را یک مقام پایین‌تر و متخصصان آن حوزه انتخاب می‌کنند و از فعالیت‌های مقام بالاتر آگاه هستند و می‌توانند مقامی که از موقعیت خود سوء استفاده می‌کند استیضاح کنند و این همان نظارت مردمی است. علاوه بر آن مقام بالاتر از یک مقام نیز بر کار مقام پایین‌تر در چارچوب قانون نظارت دارد و می‌تواند با ارائه^۳ مستندات در شورا آن مقام را رسوا کند.

نتیجه‌گیری

حدود 40 سال از پیروزی انقلاب اسلامی می‌گذرد و اکنون زمان آن رسیده است قابلیت ساختارهای اجرایی و حاکمیتی کشور برای اجرای قوانین دینی ارزیابی شود و در صورت لزوم بازنگری شود. متأسفانه از ابتدای انقلاب فقط بر افراد صالح تأکید شده است و ایجاد نظام‌های صالح فراموش شده است. در بسیاری از موارد ساختارهای نادرست و نامتناسب با شرایط بومی کشور علت سوق دادن مسؤولان و حتی مردم به انجام امور مخالف شرع و مصالح ملی است. ساختارهای موجود از غرب گرفته شده است و برای اسلامی شدن آن ولایت فقیه در رأس و شورای نگهبان برای مخالف نبودن قوانین وضع شده با شرع مقدس قرار گرفت.

مردم ایران دارای ویژگی‌های عجول بودن، خودخواه بودن و دروغ‌گو بودن هستند. یکی از دلایل داشتن این ویژگی‌ها ساختارهای حاکمیتی بوده است که آن‌ها را وادار به داشتن این ویژگی‌ها کرده است. ساختار حاکمیتی که دستورات دین اسلام در آن اجرا شود و مردم نیز از هدایت‌های روحانیت بهره ببرند اداره^۴ یک‌پارچه^۵ محله به عنوان کوچک‌ترین واحد حاکمیتی است که مردم به صورت مستقیم کارگزاران آن را انتخاب می‌کنند. کارگزاران محله کارگزاران شهر و کارگزاران شهر، کارگزاران کشور را انتخاب می‌کنند. در این ساختار رسانه‌ها و زر و تزویر نمی‌توانند عوام را برای انتخاب افراد مورد نظر خود تحت تأثیر قرار دهند.

منابع

- [1]. خبرگزاری تابناک. واکنش همزمان 5 مرجع تقلید به «نظام بانکی ربوی». 29 آذر 1395. <http://tabnak.ir/fa/news/649512.1395> (دستیابی در آذر 29, 1395).
- [2]. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. ارتقای بهره‌وری عامل رشد اقتصادی کشور. بی تا. <http://www.itsr.ir/Newsletter/article/127> (دستیابی در اسفند 8, 1394).
- [3]. خبرگزاری تابناک. ورود بیش از 14 میلیون پرونده به قوه قضائیه. 8 تیر 1395. <http://www.tabnak.ir/fa/news/601380.1395> (دستیابی در آذر 29, 1395).
- [4]. خبرگزاری فرارو. ایران در رتبه 136 «شاخص فساد» جهانی قرار گرفت. 12 آذر 1393. <http://fararu.com/fa/news/215767.1393> (دستیابی در آذر 29, 1395).
- [5]. مطهری، مرتضی. مجموعه آثار. چاپ هفتم. جلد 6. در لوح فشرده مجموعه آثار استاد شهید مطهری، قم: مرکز تحقیقات علوم کامپیوتری علوم اسلامی، بی تا.
- [6]. مهدوی نور، سید حاتم. آیین زندگی در عصر مدرن. علی اباد کتول: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول، 1393.
- [7]. خامنه‌ای، سید علی. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری. 17 شهریور 1390. [http://farsi.khamenei.ir/speech-](http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17226) [content?id=17226](http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17226) (دستیابی در دی 15, 1395).
- [8]. رازانی، محمد علی. نظام حکومت اسلامی. تهران: مام، 1381.
- [9]. دلشاد تهرانی، مصطفی. دولت آفتاب. تهران: دریا، 1379.
- [10]. شاهدی، غفار. مبانی کلامی حکومت دینی. قم: معارف، 1390.
- [11]. دیباجی، سید محمد علی. پیامبران دولتمرد: پژوهشی درباره مدل‌های حکومت دینی در قرآن. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، 1387.
- [12]. آصفی، محمد مهدی. مبانی نظری حکومت اسلامی (بررسی فقهی تطبیقی). با ترجمه محمد سپهری. تهران: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، 1385.
- [13]. قوامی، سید صمصام الدین. نهضت خدمت‌رسانی (نظریه خدمت). چاپ دوم، تهران: معاونت فرهنگی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، 1387.
- [14]. نقی زاده، محمد. معماری و شهرسازی اسلامی (مبانی نظری). راهیان به کوشش سازمان نظام مهندسی ساختمان استان اصفهان، 1385.
- [15]. نهج البلاغه، نامه 43.